

Vantaan kaupungin perhepalvelujen kirjallinen lausunto koskien talousarviota yleisesti, erityisesti lastensuojelun tilanne (vastaajina lastensuojelun vs. palvelupäällikkö Saana Pukkio ja psykososiaalisten palvelujen vs. päällikkö Reetta Voutilainen (Nuortenkeskus Nupin esimies), koonnut erityisasiantuntija Leena Marila-Penttinen

Ks. myös alla oleva Vantaan kaupungin perhepalvelujen johtajan Anna Cantell-Forsbomin 19.10.2020 lähettämä vastaus koskien koronapandemian vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin, kriisin jälkihoitoa sekä lastensuojelun tilannetta.

Vantaan lastensuojelun ajankohtainen tilanne (ks. liite)

Lastensuojelu ilmoitusten määrä on Vantaalla kasvanut. Kuluvana vuonna lastensuojeluilmoituksia on tehty kuukausittain keskimäärin 957 (vrt. 913 / kk v. 2019 ja 839/kk v. 2018). Vantaalla suurin osa lastensuojeluilmoituksista kohdentuu 7-11 -vuotiaiden ikäryhmään. Kuitenkin suurin osa kodin ulkopuolisista sijoituksista tehdään 13-17 -vuotiaille lapsille. Näyttää siis siltä, että varhaisen tuen painopistettä tulisi kohdentaa erityisesti alakouluikäisiin. Lastensuojelu ei yksinään voi ratkaista lapsiperheiden ongelmia vaan varhaista tukea tarvitaan erityisesti lapsen kasvun ja kehityksen nivelvaiheisiin: siirtymiin varhaiskasvatuksesta perusopetukseen sekä siirtymiin alakoulusta yläkouluun.

Kiireellisten sijoitusten määrä on Vantaalla kasvanut. Kiireellisenä sijoitettuja lapsia on kuluva vuoden tammi-syyskuun aikana ollut yhteensä 203 (vrt. 206 v. 2019 ja 184 v. 2018). (Ks. myös erillinen liite.)

Teini-ikäisten kodin ulkopuolisten sijoitusten taustasyynä on useimmiten nuoren päihteidenkäyttö ja/tai mielenterveysongelmat. Nuorten matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalvelujen riittävyys (myös raskaiden korjaavien palvelujen) on valtakunnallinen ongelma ja näkyy myös Vantaalla. Tutkimusten mukaan varhain aloitettu päihteidenkäyttö on yhteydessä aikuisiän päihdeongelmiin. Nuorten päihteidenkäytön katkaisemiseen tarvitaan lisäresursseja sekä erityisesti näyttöön perustuvien hoitomenetelmien käyttöönottoa.

Vauva- ja taaperoi-ikäisten osalta yleisin kodin ulkopuolisen sijoituksen syy on vanhemman päihteidenkäyttö ja/tai vakava mielenterveysongelma. Aikuisten toimivat päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat yksi tehokkaimmista keinoista ehkäistä lastensuojelun tarvetta.

Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystaloutta on joulukuussa 2019 asettanut vuodelle 2020 tavoitteen rajata lastensuojelun vastuusosiaalityöntekijänä toimivien sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärä enintään 35 asiakaslapseen / sosiaalityöntekijä. Mitoitustasoon on päästy osittain. Virkojen ollessa täynnä avohuollossa tavoitemitoitus saavutetaan. Sijaishuollon osalta tavoitemitoituksen saavuttamiseksi tarvitaan lisävakansseja, mutta mm. koronapandemian Vantaalle aiheuttamien taloudellisten vaikutusten vuoksi uusien lisävakanssien perustaminen ei ole tällä hetkellä mahdollista. Asiakasmitoituksen saavuttamisen osalta yksi tekijä on myös sosiaalityöntekijöiden saatavuushaasteet.

Korona-pandemian vaikutukset

Koronan myötä haavoittuvassa asemassa olevien lasten tilanne näyttää heikentyneen. Vantaalla nuorten karkailu ja päihteidenkäyttö ovat syksyn aikana lisääntyneet, ja kevään etäopetus on vaikeuttanut osalla oppilaista koulunkäynnistä suoriutumista. Samaan aikaan mielenterveys- ja päihdeapua tarjoavat palvelut eivät pysty vastaamaan palvelutarpeeseen riittävästi. Opiskeluhuollosta saatujen havaintojen mukaan lasten oireilu koulussa näyttää lisääntyneen. Kasvanut työttö-

myys ja lomautukset aiheuttanevat jatkuessaan vanhempien psyykkistä kuormitusta, joka voi heijastua lapsiin kielteisesti. Koronaepidemian ja siitä aiheutuneen lastenpsykiatrisen hoitovelan myötä osa lapsista on alkanut oireilla syksyn aikana koulussa aiempaa voimakkaammin.

Koronaepidemian aiheuttama työttömyyden ja lomautusten kasvu uhkaa pitkittyessään vaikuttaa lapsiperheiden tilanteeseen heikentävästi. Joka 7. lapsi elää jo nyt köyhyydessä ja erityisesti tähän heikoimmassa asemassa olevaan lapsiryhmään, kuten yksinhuoltajaperheiden lapsiin, tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Hyvinvointi- ja tuloerojen kaventaminen on tehokkainta ennaltaehkäisevää lastensuojelua.

Keväällä Vantaalla ennakoitiin, että erityisesti keskustelutuen ja mielenterveyspalvelujen tarve tulee lisääntymään syksyllä. Keväällä kuntalaisten tuen tarve kohdistui konkreettisiin tarpeisiin kuten ruoka, vaatteet, toimeentulo. Parhaillaan on havaittavissa patoutuneen palvelutarpeen purkautumista. Myös opiskeluhuolto on raportoinut perhepalveluille merkittävästä asiakaspaineen kasvusta.

Tilanteen pitkittyminen on haaste kuntalaisille ja palvelujärjestelmälle. Epävarmuus tulevasta, perheisiin kohdistuvat taloudelliset vaikeudet, nuorten alle 25-vuotiaiden työttömyyden raju nousu (yli tuplaantunut verrattuna 9/2019) ja ruuhkautuneet palvelut yhdessä ovat iso riski vakaville seurauksille.

Yleisesti ottaen perhepalvelujen palvelualueen asiakasmäärä ja asukkaiden palvelutarpeiden kasvu jatkuu Vantaan väestön edelleen kasvaessa. Palvelutarpeeseen ja asiakkuuksiin vaikuttavat mm. vieraskielisten osuus, väestön ja asuinalueiden hyvinvointierojen kasvu sekä lisääntyneet päihde- ja mielenterveysongelmat.

Muuta huomioitavaa

Sekä Vantaan kaupungin lastensuojelun sekä psykososiaalisten palvelujen näkökulmasta lasten ja nuorten sekä aikuisten mielenterveyspalveluja tulisi vahvistaa. Vanhemman mielenterveys- ja päihdeongelmat vaikuttavat lapseen, ja toisaalta vanhemman saama apu voi vahvistaa vanhemmuutta ja lapsen kasvuolosuhteita. Pelkkä vanhemmuuden tuki ei riitä, jos vanhemmalla on merkittävää omaa problematiikkaa. Aikuisten toimivat päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat yksi tehokkaimmista keinoista ehkäistä lastensuojelun tarvetta. Tutkimusten mukaan vanhemman mielenterveysongelma lisää lapsen riskiä sairastua mielenterveyden häiriöön jo lapsuusiässä. Tämän vuoksi aikuisten mielenterveyspalveluihin tulisi panostaa ja huolehtia hoitotakuun toteutumisesta. Samoin päihteitä käyttäville vanhemmille tulee turvata pääsy päihteitä käyttävien vanhempien ensikotipalveluihin. Myös vanhemmuuden tuki nuorisoiäkisten vanhemmille vaatii vahvistamista.

Nuorten pääsyä matalan kynnyksen mielenterveyspalveluihin tulisi tehostaa ja mielenterveyden ensiapua sekä varhaista tukea tulisi voida tarjota nuorten luontaisissa ympäristöissä, kuten kouluissa. Erilaisten tietoisuus- ja tunnetaitojen opetusta tulisi opettaa jo alaluokilla ja lisätä opetusta yläasteelle siirryttäessä. Kouluihin tulisi saada enemmän jalkautuvaa tukea, kuten sosiaalihojaajia tai psykiatrisia sairaanhoitajia. Myös digitaalisiin hoitomuotoihin, kuten erilaisiin verkkoterapioihin tarvittaisiin lisää tukea.

Erityisesti nuoruusikäisten osalta päihteidenkäyttö ja mielenterveyden ongelmat kietoutuvat yhteen. Tarvitaan palveluja, joissa voi käsitellä molempia ja moniammatillisesti sekä puuttumaan päihteiden käyttöön varhain. Perhepalvelujen saaman tiedon mukaan esim. korvaushoidossa olevien nuorten ikä on laskenut ja merkittäväällä osalla heidän asiakkaistaan päihteidenkäyttöä on ollut jo alaikäisenä.

Vantaan kaupungin perhepalvelujen johtajan 19.10. eduskunnalle lähettämässä lausunnossa koskien koronapandemian vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin, kriisin jälkihoitoa sekä lastensuojelun tilannetta sanotaan:

Koronakriisi on vaikuttanut kielteisesti monien lasten, nuorten ja lapsiperheiden elämään. Parisuhdeongelmat, mielenterveyden häiriöt, ahdistuneisuus, päihteiden käyttö ja perheiden eriarvoisuus ovat koronakriisin myötä lisääntyneet. Lasten ja nuorten lisääntynyt levottomuus ja häiriökäyttäytyminen ovat nähtävissä koulujen ja oppilaitosten arjessa.

Edellä mainituista syistä johtuen palvelutarpeet ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa eli neuvoloissa ja koulu- ja opiskeluhuollossa ovat kasvaneet. Nykyiset voimavarat ja osaaminen ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa sekä yhteistyö- ja jatkohoitopaikoissa (mm. psykososiaaliset palvelut, lastensuojelu ja erikoissairaanhoido) eivät riitä lisääntyneeseen ja moninaistuneeseen palveluiden kysyntään ja tarpeeseen.

Neuvolapalveluissa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on tarvetta lisävoimavaroihin ja entistä laajempaan ja kohdennetumpaan osaamiseen erityisesti psykososiaalisten ongelmien osalta. Mm. psykiatrisista sairaanhoitajista oppilaitoksissa on myönteisiä kokemuksia, samoin nuorisopsykiatrisesta masennuksen ja ahdistuneisuuden menetelmäkoulutuksesta esim. koulu- ja opiskeluterveydenhoitajille. Moniammatillista yhteistyötä ja lähipalveluiden eri toimijoiden osaamista lisäämällä tuki, apu ja tarpeen mukainen hoito saadaan oikea-aikaisesti mahdollisimman lähelle lasten, nuorten ja perheiden arkea. Digitaalisia etäkontakti ja -hoitomahdollisuuksia on tärkeää kehittää ja laajentaa edelleen kaikissa toiminnoissa ja kaikilla tuen ja hoidon tasoilla.

Vantaan perhepalveluissa kasvanut psykososiaalisen tuen tarve, erityisesti koululaisten ja nuorten osalta on nähtävissä. HYKSin lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian vaikeudet toteuttaa hoitotakuun mukaista hoitoa on Vantaalla näkynyt perheneuvolassa ja nuorten psykososiaalisten palveluissa (Nuortenkeskus Nuppi) lisääntyneenä palvelutarpeena, erityisesti vaativampaa erikoissairaanhoidoa tarvitsevien lasten ja nuorten osalta. Oppilashuollon henkilöstön kokemuksen mukaan lasten ja nuorten erilaiset mielenterveyteen liittyvät oireet ovat pandemian aikana lisääntyneet merkittävästi. Tämä yhdistettynä mm. kouluterveyskyselyn kautta saatuun informaatioon lasten ja nuorten lisääntyneestä ahdistuksesta ja masennuksesta jo ennen korona-pandemiaa, on erityisen huolestuttava tieto ja merkittävä riski lasten ja nuorten kasvulle ja kehitykselle sekä kasvattaa syrjäytymisriskiä. Lasten ja nuorten kanssa työtä tekevien työntekijöiden kertoman mukaan poikkeusolot; etäkoulunkäynti, rajoittuneet sosiaaliset suhteet ja harrastustoiminnan väheneminen ja toiminnan merkittävä muutos näkyy polarisaation lisääntymisenä. Osa lapsista, nuorista ja perheistä selviytyivät poikkeustilanteen tuomista haasteista hyvin, mutta erityisesti niille perheille, joilla oli jo ennestään arjen haasteita, poikkeustilanne kuormitti arkea lisää.

Pandemiasta johtuvan poikkeustilanteen alkuvaiheessa, keväällä 2020 avattiin puhelintuki psykososiaalisen tuen tarjoamiseksi lapsiperheille. Puhelimeen tuli melko vähän yhteydenottoja, joskin soittajat kokivat tuen tärkeäksi ja puhelut olivat pääosin pitkiä. Lapsiperheiden kasvanut palvelutarve on kesän aikana näkynyt esimerkiksi parisuhteen tuen tarpeena ja eron ensiapuaikojen kysynnässä. Eri palveluissa ja järjestöjen yhteydenotoissa havaittiin tarvetta konkreettiseen tukeen, minkä johdosta eri toimialojen, seurakunnan ja järjestöjen välisenä yhteistyönä järjestettiin ruoka- ja vaatejakoa Koivukylän avoimessa kohtaamispaikassa, Hakunilassa sekä Myyrmäessä. Perhepalvelut on sopinut yhteistyösopimuksia perheiden tukemiseksi useiden järjestöjen kanssa pandemian vuoksi,

esimerkkinä Kide-säätiön toteuttama maahanmuuttajalapsiperheiden tukemiseksi tarkoitettu etätuki tavoitteena vähentää lakisääteisten palvelujen tarvetta.

Taloudellisen tuen tarpeen kasvua ei pandemian alkuvaiheessa ollut, mutta syksystä 2020 on näkyvissä kasvua täydentävän toimeentulotuen hakemuksissa, lomautuksista, työttömyydestä ja yleisestä epävarmuudesta johtuvaa kasvanutta yhteydenottojen määrää.

Taloudelliset ongelmat: ruoka-avun tarve, asumiskulut (vuokrien rästiintyminen, sähkölaskuihin tarvittava tuki). Uusia asiakkaita tullut tt:n piiriin runsaasti suhteessa aiempaan: ihmisiä jotka uudessa elämäntilanteessa, aiemmin tasainen taloudellinen tilanne, turva. Nyt työttömyyttä ja lomautuksia, ovat uuden tilanteen edessä. TT hakemukset eivät lisääntyneet keväällä ja kesällä, aiemmin haettiin tukea matkalippuihin ja harrastuksiin, ne jäivät pois. Keväällä lanseerattu erityis-tilanteiden ruokatuki. Syksyllä on havaittavissa pientä nousua tt-asiakkuuksissa, koska ihmiset myös harrastavat ja liikkuvat. Lisäksi edelleen perustarpeisiin tuen tarvetta, eli ruokaan jne.

Neuvonnan ja ohjauksen tarve kasvanut kevästä lukien merkittävästi. Tähän olemme vastanneet lisäämällä palveluohjausta. Mt-ongelmat syventyneet, tai aiemmin terveiden mieli järkkyy. Asiakkaat myös hermostuvat helposti, havaittavissa aggressiivisuutta enenevässä määrin. Ihmiset jäivät kotiin, koti ei ole turvapaikka kaikille. kaikilla ei ole kotia.

Vaikutuksia tulee seurata pitkällä aikavälillä. Tilastoissa huomioitava yhteiskunnan mahdolliset muut muutokset mutta herkästi huomioida myös pandemian kevään vaikutus viiveellä: koulupudokkaat, piiloon mahdollisesti jäänyt lasten pahoinvointi kotona, vanhempien parisuhdeongelmat, perheväkivalta, perheen taloudelliset vaikeudet ja siitä johtuva ylivelkaantumisen yms. Vaikutuksia tulee arvioida tilastojen ohella myös vahvasti laadullisilla tutkimuksilla.

Sosiaalisen luototuksen asiakkuuksissa ei vielä havaittu lisääntymistä.

Arvio että asiakasmäärät kasvavat sosiaalityön palveluissa, kun sosiaaliset ongelmat lisääntyvät. Ensi vuosi tulee olemaan haastava, koska kaikilla kunnilla, myös Vantaalla, myös kovat taloudelliset paineet (miten vastataan kasvavaan kysyntään). Harkinnalla myönnettävä toimeentulotuen tarve ruokamenoihin kasvoi ja korostui lapsiperheissä, joissa lapset olivat etäopetuksessa tai päiväkotilapset vanhempien hoidossa kotona. Vantaalla myönsimme Kelan perustoimeentulotuen asiakkaille hakemusten perusteella ruokavaraston täydentämiseen 14 vuorokaudelle ja kotona etäopetuksessa tai kotona olevien päiväkotilasten ruokamenoihin täydentävää toimeentulotukea 50 % Kelan ruokanormista. Myönnetty tuki ei ollut rahallisesti suuri, mutta sille oli suuri kysyntä ja tarve.

Asiakkaiden ja perheiden taloudellisen tilanteen vaikeutumisen seurauksena sekä erilaisten kuormitustekijöiden kumuloituessa yleisen tuentarpeen lisääntymistä on nähtävissä eri palveluissa. On oletettavaa, että tuentarve tulee lisääntymään. Pitkittyneen pandemiatilanteen vaikutus kuormituneisuuteen ja stressiin on ennakoitavissa.

Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kotihälytykset lisääntyivät kesäkuussa 2020 ja lähisuhdeväkivaltatapauksen määrä aikaisempiin viikonloppuihin kasvoi.

Lastensuojelun palveluita ei ole jouduttu juurikaan supistamaan/lakkauttamaan, mutta sosiaalityön palveluissa on siirrytty laajasti etävastaanottoihin ja -neuvotteluihin mm. Teamsin tai Apotin videovastaanoton välityksellä. Kotiin vietäviä palveluita on järjestetty kuten ennenkin, samoin laitospalvelut ovat toimineet normaalisti. Yhdessä vastaanottolaitoksessa on jouduttu varaamaan muutama

paikka mahdollisille koronatilanteille, jonka vuoksi avohuollon sijoituspaikkoja on jouduttu yksikössä supistamaan ja lastensuojelun valvotuissa tapaamisissa ei ole tästä syystä voitu järjestää yön yli tapaamisia omana palveluna.

Lastensuojeluilmoitusten määrä laski koronan alkuviikkoina maaliskuussa muutaman viikon ajan, mutta tämän jälkeen ilmoitusmäärät palasivat normaalille tasolle ja syksyllä ovat lähteneet kasvuun. Asiakasmäärät ja kiireelliset sijoitukset ovat kasvussa mutta on vaikea arvioida, johtuuko tämä koronasta vai jostakin muusta. Suoritteissa ei ole ollut muutoksia, kuten ei kustannuksissakaan. Muutosten keston arviointi on haastavaa, luultavasti ilmoitusmäärät nousevat edelleen epidemian jatkuessa. Pitkän aikavälin vaikutukset perheiden hyvinvointiin tulevat näkymään viiveellä. Keväällä hallinto-oikeudet peruuttivat suullisia käsittelyitä koronaan vedoten. Tällä on ollut vaikutusta asiakkaiden oikeusturvan toteutumiseen, ja osa huostaanottoprosesseista on venynyt kohtuuttomasti.

Rahanjaossa kohdennettua, korvamerkittyä lisätukea lasten, nuorten ja perheiden arkiympäristöä tukeviin, matalan kynnyksen palvelua tulisi erityisesti vahvistaa.